

Декоративно-ужиткове мистецтво як чинник формування естетичних смаків сучасної молоді

Анотація. У статті розглянуті питання змісту та функцій декоративно-ужиткового мистецтва, що сприяють підвищенню рівня естетико-виховного впливу на особистість, а також шляхи формування естетичних смаків сучасної молоді засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

Ключові слова: декоративно-ужиткове мистецтво, функції декоративно-ужиткового мистецтва, естетичні смаки.

Abstract. The article covers the issues of the content and functions of decorative-applied art, which contribute to raising the level of aesthetic-educational influence on the personality, as well as ways of formation of aesthetic tastes of modern youth by means of decorative-applied arts.

Keywords: decorative-applied arts, functions of decorative-applied arts, aesthetic tastes.

Постановка наукової проблеми. У сучасних умовах суспільного розвитку, ускладнених поширенням деструктивних, дестабілізуючих тенденцій в Україні, значною мірою зростає культурологічна роль декоративно-ужиткового мистецтва, розширюється сфера його естетичного функціонування. Водночас виникають і нові проблеми, пов'язані з необхідністю вдосконалювати зміст і форми виховання полікультурності сучасної молоді засобами декоративно-ужиткового мистецтва України та народів світу.

Мистецтво є специфічною формою суспільної свідомості та естетичної діяльності людини, що виступає засобом зберігання і передавання раціонального й емоційного досвіду людства. Не підлягає сумніву практично невичерпна роль мистецтва в педагогічній освіті.

Нині всі ланки навчально-виховних закладів, від дошкільної до вищої школи, спрямовують свою діяльність на формування гармонійно розвиненої особистості з високим національно-культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного, усталеними естетичними смаками. Якщо вища школа намагатиметься повною мірою розкривати красу народних святинь, належним чином ознайомлювати молоде покоління з багатством народного мистецтва та розвивати бажання глибоко вивчати й естетично усвідомлювати звичаї, традиції, обряди, ремесла і промисли нашого народу, то й питання естетичного виховання та розвитку національної свідомості студентів буде успішно вирішуватись. Адже молодь з розвиненим естетичним смаком здатна зрозуміти і поцінувати стильову єдність матеріальної культури, відчутти зв'язок декоративно-ужиткового мистецтва з естетичними

вимогами свого часу і минулих епох.

Короткий аналіз досліджень проблеми. Проблема гармонійного виховання особистості засобами мистецтва відображена в працях вітчизняних та зарубіжних педагогів: І. Зязюна, Б. Неменського, С. Русової, В. Сухомлинського, С. Шацького, Р. Шульги, Я. Чепіги тощо. Авторами досліджень педагогічного потенціалу українського мистецтва є Є. Антонович, В. Скуратівський, М. Стельмахович, а виховний потенціал мистецтва народів світу став предметом дослідження в працях А. Алексюка, М. Лещенко, О. Сухомлинської, О. Савченко тощо. Аспекти естетичного виховання студентської молоді засобами мистецтва відображені в роботах В. Андрєєва, І. Бега, П. Блонського, М. Боришевського, Л. Виготського, О. Леонтєєва, С. Максименка, Б. Теплової, І. Богуславської, Л. Фірсової тощо.

Мета статті – дослідити поняття «народне декоративно-ужиткове мистецтво», визначити та охарактеризувати його основні функції, що сприяють підвищенню рівня естетико-виховного впливу на особистість.

Виклад основного матеріалу. У всезагальній народній культурі важливу роль відіграє декоративне мистецтво – широка галузь мистецтва, яка художньо-естетично формує матеріальне середовище, створене людиною. До нього належить один із видів – декоративно-ужиткове мистецтво.

Огляд педагогічної та мистецькознавчої літератури дозволив визначити, що декоративно-ужиткове мистецтво це розділ мистецтва, що охоплює ряд галузей творчості, які присвячені створенню художніх виробів, призначених головним чином для побуду. Особливістю декоративно-ужиткового мистецтва є те, воно виступає в якості мистецтва широких народних мас. Археологічні дослідження свідчать про високий рівень культури народів, які етнічно були предками українців і залишили своїм нащадкам вироби народних умільців з глини, металу, каменю.

Розуміння «ужиткове» у понятті «народне декоративно-ужиткове мистецтво» пояснює П. Гаврилюк: «Живучи на лоні природи, людина праці вчилася у природи законам доцільності, гармонії, довершеності. Цю людину оточував світ речей, простих, звичних і зручних. А що зручне, то і хороше, а відтак і красиве. Добре, коли кожна річ красива: хата з вирізьбленими віконницями і розмальованою піччю, вишиті рушники на стінах, мисник з полив'яними мисками, із довершеним смаком оздоблена скриня. Так виникає ужиткове мистецтво. І у всій цій практично-утилітарній діяльності людина праці притримується, сама того не відаючи, законів доцільності, зручності, довершеності» [1, с. 37].

У наш час народне декоративне мистецтво розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікативну, естетичну та ін. Життя підтверджує, що декоративно-ужиткове мистецтво збагачується новими аспектами філософськоестетичного звучання, його змістовна краса потрібна людині, а його художньо-культурна, естетична цінність постійно зростає.

Важливо зазначити, що декоративно-ужиткове мистецтво – особлива галузь художньої діяльності людей, у продуктах якої призначеність для

практичної мети зливається з естетично доцільним розв'язком [3, с. 36]. Першочергове значення тут має виготовлення корисної речі й одночасно предмета, який має естетичні якості та цінності. Будь-який продукт народнодекоративного мистецтва є органічною єдністю утилітарного й художнього, сплавом практичної доцільності речі з красою її зовнішніх ознак. І. Богуславська слушно підкреслює, що «усе, до чого торкалися руки народних майстрів, перетворювало буденне в явище мистецтва. Предмет набував форму, зручну й найбільш доцільну в своєму прямому призначенні та водночас художньо виражену, образу та естетично цінну» [2, с. 10].

Порівнюючи декоративно-ужиткове мистецтво з іншими мистецтвами Б. Лу'янов зазначає: «У звичайних мистецтвах естетична цінність – головна і єдина. А в декоративно-ужитковому мистецтві головним убачається доцільність, корисність речі. Як же вони узгоджуються і поєднуються? Цей зв'язок діалектичний, суперечливий і взаємодоповнювальний» [3, с. 197].

Є. Яковлев, підкреслюючи силу народних традицій, наголошує, що народний смак своєрідний і створений конкретними історичними умовами, він відрізняється від естетичного смаку сучасної людини і в той же час близький йому. Своєрідність і неповторність народного естетичного смаку полягає в тому, що краса, створена на його основі, інша, ніж краса професійного мистецтва. Вона розчинена в усьому предметному світі, в житті та побуті. І це рятує її від стандартизації і зухвалення [4, с. 38].

На думку Н. Калашник, естетичний смак є важливим соціокультурним чинником і засобом виховання обдарованої молоді, сучасних школярів і студентів. Вважаємо, що народне декоративно-ужиткове мистецтво різних регіонів України є однією з головних складових виховання естетичних смаків та творчих можливостей сучасної молоді. Воно характеризується такими рисами як декоративність, конструктивність та орнаментальність, має різнотипну структуру і включає спадщину багатьох поколінь ремісників (вишивання, різьбярство, гончарство, ткацтво тощо). Природно, що кращі їх зразки стали свідченням витонченості народного смаку [6, с. 93].

Декоративно-ужиткове мистецтво визначає художню специфіку народної культури і, на нашу думку, може й повинно нині стати засобом національного відродження та естетичного виховання молоді. Ми переконані, що декоративно-ужиткове мистецтво – це саме такий засіб етнопедагогіки, що викликає найоптимальніший емоційний стан для формування культури особистості, в якому найяскравіше визначені всі етапи її формування: виявлення, засвоєння, створення та передачі народних, культурних, моральних й матеріальних цінностей.

Л. Фірсова, досліджуючи естетико-виховні можливості функцій декоративно-прикладного мистецтва, виділяє функції, які сприяють підвищенню рівня естетико-виховного впливу на особистість:

- комунікативну;
- пізнавальну;
- творчу.

Комунікативна функція декоративно-ужиткового мистецтва забезпечує

діалог з особистістю, що спонукає її до плідного спілкування зі світом прекрасного. Твори народних майстрів захоплюють людину, створюють психологічний комфорт, спонукають до естетичної взаємодії, впливають на почуття людини і тим самим утворюють неформальний, а особистісно виражений зв'язок з етнохудожніми цінностями.

Пізнавальна функція пов'язана з освоєнням духовно цінного, що було набуто попередніми поколіннями. Як естетична категорія, народна художня творчість має широкий діапазон дії – від зовнішнього фіксування краси речей до усвідомлення закономірностей освоєння дійсності за законами краси. Пізнання прекрасного за допомогою народного декоративно-прикладного мистецтва збагачує естетичні смаки, зміцнює критерії естетичних оцінок художніх явищ, формує справжні духовні інтереси і потреби в галузі культури, естетики, одягу, побуту.

Творча функція народного декоративно-ужиткового мистецтва важлива для педагогічної практики. Безпосереднє спілкування з творами народного мистецтва активізує людські емоції, викликає творчу уяву, стимулює фантазію, пробуджує почуття, збагачує образне мислення. Естетична сила мистецтва виявляється не лише у здатності впливати на естетичні смаки, ціннісні орієнтації, але й у здатності будити творчий дух особистості. Саме через творчу працю максимально розкривається і опредмечується духовний світ людини, формуються такі риси характеру, як почуття власної гідності, цілеспрямованість, прагнення до морально-естетичних ідеалів, які впродовж століть виробив український народ [4, с. 120].

Виховання естетичних смаків у студентської молоді засобами українського декоративно-прикладного мистецтва буде ефективнішим через організацію аудиторної та позааудиторної роботи, яка будується на принципах зацікавленості й добровільної участі в ній і враховує індивідуальні інтереси та нахили студентів. Позааудиторна робота є логічним продовженням аудиторних занять і проходить паралельно з ними, допомагає студентам успішно навчатися, розвиває ініціативу, сприяє розумовому, фізичному, естетичному вихованню, задовольняє їхні культурні запити та спрямовує їхню активність на корисну діяльність.

Організаційно-педагогічні форми позааудиторної роботи з художньо-естетичного виховання – це види об'єднань, способи організації молоді і педагогів для спільної діяльності після аудиторних занять, а також конкретні просвітницько-пізнавальні й виховні акції художньо-естетичної спрямованості, розраховані на масово чи диференційовану студентську аудиторію.

Висновки. Отже, народне декоративно-ужиткове мистецтво існувало задовго до виникнення самої естетичної науки та професійного мистецтва. Все професійне мистецтво вийшло з народного, яке є першоосною будь-якого мистецтва. Народна естетика більш давня, вона є першоосною і однією з головних джерел сучасних естетичних поглядів. Більш за все естетичний смак зберігся в народному декоративно-ужитковому мистецтві, в існуючих на сьогодні художніх промислах прослідковуються традиції

народних умільців багатьох поколінь.

Вивчення студентами народного декоративно-ужиткового мистецтва у вищих навчальних закладах сприятиме вирішенню важливих завдань у сфері естетичного виховання. Звичайно, естетичні уявлення нині ускладнюються, потерпають змін, але звернення до їх витоків (на прикладі народного мистецтва) може служити, свого роду, камертоном для педагога. З вище сказаного можна зробити висновок, що у педагогічній науці питання духовного здоров'я нації та виховання естетичних смаків сучасної української молоді має міцне вивірене часом історико-культурне підґрунтя і впровадження у навчально-виховний процес.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк Л. И. Эстетическая культура и социальный прогресс : Проблема эстетического как феномен культуры / Л. И. Гаврилюк. – К. : Наук. Думка, 1978. – 244 с.
2. Добрых рук мастерство : Производство искусства в собраниигосударственного русского музея / Сост. И. Я. Богуславская. – Л. : Искусство, 1986. – 212 с.
3. Краткий словарь по эстетике : Книга для учителя / Под. ред. Н. Д. Овсянникова. – М. : Просвящение, 1983. – 223 с.
4. Яковлев Е. Г. Эстетический вкус как категория эстетики / Е. Г. Яковлев. – М. : Знание, 1986. – 64 с.
5. Ганжа П. О. Таємниці українського рукомесла / П. О. Ганжа. – К. : Мистецтво, 1996. – 191 с.
6. Калашник Н. Г. Естетичні смаки : їх витoki і формування / Н. Г. Калашник. – Запоріжжя : Просвіта. 2001. – 343 с.